

ЗМІСТ

Передмова	9
ЩО ТАКЕ ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ	13
1. Основні етапи розвитку економічної теорії	13
2. Предмет, структура, функції економічної теорії	30
3. Структура економічної теорії	35
4. Метод і функції економічної теорії	39
<i>Запитання для повторення</i>	44

Розділ перший

ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОГО ЖИТТЯ СУСПІЛЬСТВА

Глава 1. СУСПІЛЬНЕ ВИРОБНИЦТВО: ЕКОНОМІЧНІ КОМПОНЕНТИ	45
1. Суспільне виробництво: фактори, взаємодія і розвиток	45
2. Виробництво: розподіл, обмін, споживання суспільного продукту	52
<i>Запитання для повторення</i>	63
Глава 2. РУШІЙНІ СИЛИ І СТУПЕНІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ	64
1. Джерела і рушійні сили економічного розвитку	64
2. Основні типи відтворення й економічного зростання	68
3. Основні ступені суспільно-економічного розвитку	70
<i>Запитання для повторення</i>	74
Глава 3. СУЧАСНІ ЕКОНОМІЧНІ СИСТЕМИ	75
1. Економічна система: суть і форми	75
2. Ринкова економіка як система	80
3. Системна криза державного соціалізму	87
<i>Запитання для повторення</i>	92
Глава 4. ЛЮДИНА В СИСТЕМІ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА	93
1. Людина в системі суспільних відносин	93
2. Науково-технічна революція: роль людини у виробництві	98
<i>Запитання для повторення</i>	104
Глава 5. ОСНОВНІ ФОРМИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ. ТОВАРНА ОРГАНІЗАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА	105
1. Товарне виробництво. Властивості товару	105
2. Подвійний характер праці	109
3. Походження, суть і функції грошей	112
<i>Запитання для повторення</i>	118
Глава 6. ВЛАСНІСТЬ І ФОРМИ ПІДПРИЄМНИЦТВА	119
1. Економічний зміст власності. Суб'єкти і об'єкти власності	119

ЗМІСТ

Передмова	9
ЩО ТАКЕ ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ	13
1. Основні етапи розвитку економічної теорії	13
2. Предмет, структура, функції економічної теорії	30
3. Структура економічної теорії	35
4. Метод і функції економічної теорії	39
<i>Запитання для повторення</i>	44

Розділ перший

ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОГО ЖИТТЯ СУСПІЛЬСТВА

Глава 1. СУСПІЛЬНЕ ВИРОБНИЦТВО: ЕКОНОМІЧНІ КОМПОНЕНТИ	45
1. Суспільне виробництво: фактори, взаємодія і розвиток	45
2. Виробництво: розподіл, обмін, споживання суспільного продукту	52
<i>Запитання для повторення</i>	63
Глава 2. РУШІЙНІ СИЛИ І СТУПЕНІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ	64
1. Джерела і рушійні сили економічного розвитку	64
2. Основні типи відтворення й економічного зростання	68
3. Основні ступені суспільно-економічного розвитку	70
<i>Запитання для повторення</i>	74
Глава 3. СУЧАСНІ ЕКОНОМІЧНІ СИСТЕМИ	75
1. Економічна система: суть і форми	75
2. Ринкова економіка як система	80
3. Системна криза державного соціалізму	87
<i>Запитання для повторення</i>	92
Глава 4. ЛЮДИНА В СИСТЕМІ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА	93
1. Людина в системі суспільних відносин	93
2. Науково-технічна революція: роль людини у виробництві	98
<i>Запитання для повторення</i>	104
Глава 5. ОСНОВНІ ФОРМИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ. ТОВАРНА ОРГАНІЗАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА	105
1. Товарне виробництво. Властивості товару	105
2. Подвійний характер праці	109
3. Походження, суть і функції грошей	112
<i>Запитання для повторення</i>	118
Глава 6. ВЛАСНІСТЬ І ФОРМИ ПІДПРИЄМНИЦТВА	119
1. Економічний зміст власності. Суб'єкти і об'єкти власності	119

2. Різноманітність форм власності. Форми підприємництва	122
3. Суспільна форма праці, система економічних інтересів	131
<i>Запитання для повторення</i>	134
Глава 7. ТОВАР І ГРОШІ В РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ	135
1. Товарна форма продукту праці. Об'єктивні і суб'єктивні властивості товару ...	135
2. Характер праці в ринковій економіці	137
3. Суть і функції грошей	138
4. Теорія вартості і грошей	143
<i>Запитання для повторення</i>	146
Глава 8. ПОПИТ ТА ПРОПОЗИЦІЯ НА РИНКУ	147
1. Попит: поняття, структура	147
2. Пропозиція	149
3. Ціна рівноваги	152
<i>Запитання для повторення</i>	157
Глава 9. ТРУДОВІ ВІДНОСИНИ. ЗАРОБІТНА ПЛАТА	158
1. Трудові відносини. Вартість робочої сили	158
2. Суть заробітної плати та її функції	161
3. Форми і системи заробітної плати	164
<i>Запитання для повторення</i>	171
Глава 10. АГРАРНА ЕКОНОМІКА. РЕНТА І РЕНТНІ ВІДНОСИНИ	172
1. Зміст і особливості аграрних відносин	172
2. Форми господарювання в аграрному комплексі	175
3. Земельна рента. Рентні відносини	190
<i>Запитання для повторення</i>	196

Розділ галузі

МІКРОЕКОНОМІКА

Глава 1. ПІДПРИЄМНИЦТВО. ФІРМА	197
1. Підприємство — основна ланка господарства	197
2. Виробничі фонди підприємства: кругообірот і оборот	210
3. Основні і оборотні фонди	216
<i>Запитання для повторення</i>	219
Глава 2. РИНОК ФАКТОРІВ ВИРОБНИЦТВА	220
1. Ринок факторів виробництва: поняття, суть	220
2. Відсоток, прибуток і рента	227
<i>Запитання для повторення</i>	231
Глава 3. ВИТРАТИ ВИРОБНИЦТВА, ПРИБУТОК ТА РОЗПОДІЛ	232
1. Ринкова координація	232
2. Витрати виробництва	234
3. Прибуток: норма, фактори підвищення	246
4. Максимізація прибутку	249
<i>Запитання для повторення</i>	253
Глава 4. ТЕОРІЯ РИНКОВИХ СТРУКТУР	254
1. Поняття ринкові структури	254
2. Монополія та конкуренція	255

2. Різноманітність форм власності. Форми підприємництва	122
3. Суспільна форма праці, система економічних інтересів	131
<i>Запитання для повторення</i>	134
Глава 7. ТОВАР І ГРОШІ В РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ	135
1. Товарна форма продукту праці. Об'єктивні і суб'єктивні властивості товару ...	135
2. Характер праці в ринковій економіці	137
3. Суть і функції грошей	138
4. Теорія вартості і грошей	143
<i>Запитання для повторення</i>	146
Глава 8. ПОПИТ ТА ПРОПОЗИЦІЯ НА РИНКУ	147
1. Попит: поняття, структура	147
2. Пропозиція	149
3. Ціна рівноваги	152
<i>Запитання для повторення</i>	157
Глава 9. ТРУДОВІ ВІДНОСИНИ. ЗАРОБІТНА ПЛАТА	158
1. Трудові відносини. Вартість робочої сили	158
2. Суть заробітної плати та її функції	161
3. Форми і системи заробітної плати	164
<i>Запитання для повторення</i>	171
Глава 10. АГРАРНА ЕКОНОМІКА. РЕНТА І РЕНТНІ ВІДНОСИНИ	172
1. Зміст і особливості аграрних відносин	172
2. Форми господарювання в аграрному комплексі	175
3. Земельна рента. Рентні відносини	190
<i>Запитання для повторення</i>	196

Розділ галузі

МІКРОЕКОНОМІКА

Глава 1. ПІДПРИЄМНИЦТВО. ФІРМА	197
1. Підприємство — основна ланка господарства	197
2. Виробничі фонди підприємства: кругообірот і оборот	210
3. Основні і оборотні фонди	216
<i>Запитання для повторення</i>	219
Глава 2. РИНОК ФАКТОРІВ ВИРОБНИЦТВА	220
1. Ринок факторів виробництва: поняття, суть	220
2. Відсоток, прибуток і рента	227
<i>Запитання для повторення</i>	231
Глава 3. ВИТРАТИ ВИРОБНИЦТВА, ПРИБУТОК ТА РОЗПОДІЛ	232
1. Ринкова координація	232
2. Витрати виробництва	234
3. Прибуток: норма, фактори підвищення	246
4. Максимізація прибутку	249
<i>Запитання для повторення</i>	253
Глава 4. ТЕОРІЯ РИНКОВИХ СТРУКТУР	254
1. Поняття ринкові структури	254
2. Монополія та конкуренція	255

3. Досконала конкуренція	263
4. Олігополія	268
5. Монополістична конкуренція	272
<i>Запитання для повторення</i>	275
Глава 5. РАЦІОНАЛЬНИЙ СПОЖИВЧИЙ ВИБІР	276
1. Корисність. Закон спадної корисності	276
2. Криві байдужості. Бюджетна лінія	279
<i>Запитання для повторення</i>	287
Глава 6. СУЧАСНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ	288
1. Поняття менеджмент: система принципів, мета та методи управління	288
2. Розвиток науки управління	296
3. Сучасна система менеджменту	301
<i>Запитання для повторення</i>	309
Глава 7. ФІЛОСОФІЯ БІЗНЕСУ: МАРКЕТИНГ	310
1. Зміст та основний принцип маркетингу	310
2. Концепція маркетингу	313
3. Мета, принципи, методи маркетингу	317
4. Формування комплексу маркетингу	319
5. Функції та суб'єкти маркетингу	323
<i>Запитання для повторення</i>	331
Глава 8. МІКРОЕКОНОМІКА СУСПІЛЬНОГО СЕКТОРА	332
1. Зовнішні ефекти і суспільні товари	332
2. Оптимізація суспільного вибору	334
3. Економічна оцінка соціальних проектів	337
<i>Запитання для повторення</i>	341

Розділ третій
МАКРОЕКОНОМІКА

Глава 1. ЩО ТАКЕ МАКРОЕКОНОМІКА	342
1. Поняття і суть макроекономіки	342
2. Макроекономіка: основні поняття, їх взаємодія, взаємозв'язок	346
3. Макроекономічна політика та її види	352
<i>Запитання для повторення</i>	356
Глава 2. ФАКТОРИ, РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА	357
1. Фактори виробництва та способи їх поєднання	357
2. Мета та результативність виробництва	360
3. Критерії і показники ефективності виробництва	365
<i>Запитання для повторення</i>	369
Глава 3. СИСТЕМА РЕГУЛЬОВАНОЇ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ	370
1. Умови існування і функціонування ринку	370
2. Структура ринку	375
3. Механізм ринкового саморегулювання	380
4. Система соціальної орієнтації ринкової економіки	386
<i>Запитання для повторення</i>	390

3. Досконала конкуренція	263
4. Олігополія	268
5. Монополістична конкуренція	272
<i>Запитання для повторення</i>	275
Глава 5. РАЦІОНАЛЬНИЙ СПОЖИВЧИЙ ВИБІР	276
1. Корисність. Закон спадної корисності	276
2. Криві байдужості. Бюджетна лінія	279
<i>Запитання для повторення</i>	287
Глава 6. СУЧАСНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ	288
1. Поняття менеджмент: система принципів, мета та методи управління	288
2. Розвиток науки управління	296
3. Сучасна система менеджменту	301
<i>Запитання для повторення</i>	309
Глава 7. ФІЛОСОФІЯ БІЗНЕСУ: МАРКЕТИНГ	310
1. Зміст та основний принцип маркетингу	310
2. Концепція маркетингу	313
3. Мета, принципи, методи маркетингу	317
4. Формування комплексу маркетингу	319
5. Функції та суб'єкти маркетингу	323
<i>Запитання для повторення</i>	331
Глава 8. МІКРОЕКОНОМІКА СУСПІЛЬНОГО СЕКТОРА	332
1. Зовнішні ефекти і суспільні товари	332
2. Оптимізація суспільного вибору	334
3. Економічна оцінка соціальних проектів	337
<i>Запитання для повторення</i>	341

Розділ третій
МАКРОЕКОНОМІКА

Глава 1. ЩО ТАКЕ МАКРОЕКОНОМІКА	342
1. Поняття і суть макроекономіки	342
2. Макроекономіка: основні поняття, їх взаємодія, взаємозв'язок	346
3. Макроекономічна політика та її види	352
<i>Запитання для повторення</i>	356
Глава 2. ФАКТОРИ, РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА	357
1. Фактори виробництва та способи їх поєднання	357
2. Мета та результативність виробництва	360
3. Критерії і показники ефективності виробництва	365
<i>Запитання для повторення</i>	369
Глава 3. СИСТЕМА РЕГУЛЬОВАНОЇ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ	370
1. Умови існування і функціонування ринку	370
2. Структура ринку	375
3. Механізм ринкового саморегулювання	380
4. Система соціальної орієнтації ринкової економіки	386
<i>Запитання для повторення</i>	390

Глава 4. ФІНАНСОВА ТА БАНКІВСЬКА СИСТЕМИ	391
1. Суть і функції фінансів	391
2. Банківська система	400
3. Ринок цінних паперів. Фондова біржа	405
<i>Запитання для повторення</i>	410
Глава 5. ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ	411
1. Суть глобальних проблем	411
2. Глобальні проблеми в системі «людина — суспільство — природа»	413
3. Роззброєння — ключ до вирішення глобальних проблем	419
<i>Запитання для повторення</i>	422
Глава 6. ВПЛИВ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ	423
1. Стратегія інвестиційної діяльності	423
2. Політика держави в інвестиційній діяльності в Україні	430
3. Види іноземних інвестицій	442
<i>Запитання для повторення</i>	446

Розділ IV

СУЧАСНЕ СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО

Глава 1. ОСНОВНІ РИСИ І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА	447
1. Суть, об'єктивні основи становлення і особливості розвитку світового господарства	447
2. Інтернаціоналізація виробництва на сучасному етапі	450
3. Міжнародна міграція капіталу і робочої сили	457
4. Міжнародна валютна система	463
5. Україна в світовому господарстві	468
<i>Запитання для повторення</i>	472
Глава 2. ЗАКОНИ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА	473
1. Суть економічних законів світового господарства	473
2. Інтернаціональні форми закону вартості і нерівномірності розвитку економіки	485
3. Політика держави в інвестиційній діяльності в Україні	489
<i>Запитання для повторення</i>	501
Глава 3. ЦИКЛІЧНІСТЬ — ЗАГАЛЬНА ЗАКОНОМІРНІСТЬ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ	502
1. Відтворення суспільного капіталу: проблема реалізації і кризи	502
2. Економічне зростання. Типи економічного зростання	509
3. Циклічність суспільного відтворення та економічного розвитку. Цикли економічного розвитку	512
<i>Запитання для повторення</i>	520
Висновки	521
Догаток. ЛАУРЕАТИ НОБЕЛІВСЬКОЇ ПРЕМІЇ З ЕКОНОМІКИ	522

Глава 4. ФІНАНСОВА ТА БАНКІВСЬКА СИСТЕМИ	391
1. Суть і функції фінансів	391
2. Банківська система	400
3. Ринок цінних паперів. Фондова біржа	405
<i>Запитання для повторення</i>	410
Глава 5. ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ	411
1. Суть глобальних проблем	411
2. Глобальні проблеми в системі «людина — суспільство — природа»	413
3. Роззброєння — ключ до вирішення глобальних проблем	419
<i>Запитання для повторення</i>	422
Глава 6. ВПЛИВ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ	423
1. Стратегія інвестиційної діяльності	423
2. Політика держави в інвестиційній діяльності в Україні	430
3. Види іноземних інвестицій	442
<i>Запитання для повторення</i>	446

Розділ IV

СУЧАСНЕ СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО

Глава 1. ОСНОВНІ РИСИ І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА	447
1. Суть, об'єктивні основи становлення і особливості розвитку світового господарства	447
2. Інтернаціоналізація виробництва на сучасному етапі	450
3. Міжнародна міграція капіталу і робочої сили	457
4. Міжнародна валютна система	463
5. Україна в світовому господарстві	468
<i>Запитання для повторення</i>	472
Глава 2. ЗАКОНИ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА	473
1. Суть економічних законів світового господарства	473
2. Інтернаціональні форми закону вартості і нерівномірності розвитку економіки	485
3. Політика держави в інвестиційній діяльності в Україні	489
<i>Запитання для повторення</i>	501
Глава 3. ЦИКЛІЧНІСТЬ — ЗАГАЛЬНА ЗАКОНОМІРНІСТЬ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ	502
1. Відтворення суспільного капіталу: проблема реалізації і кризи	502
2. Економічне зростання. Типи економічного зростання	509
3. Циклічність суспільного відтворення та економічного розвитку. Цикли економічного розвитку	512
<i>Запитання для повторення</i>	520
Висновки	521
Догаток. ЛАУРЕАТИ НОБЕЛІВСЬКОЇ ПРЕМІЇ З ЕКОНОМІКИ	522

ПЕРЕДМОВА

Людству знання законів суспільного розвитку давалося і дається важче і трагічніше, ніж законів життя природного. Економіка, економічні відносини становлять основу всього суспільного життя. Ця істина стверджується історією суспільства і усвідомлена більшістю людства. Адже люди, щоб жити, мають добувати їжу, виробляти одяг, взуття, будувати житла, створювати й інші блага і послуги. Усе необхідне для життя і виробництва люди беруть у природи. Люди мають працювати, щоб пристосовувати багатства природи для задоволення своїх потреб та інтересів. Ось чому основою життя, розвитку суспільства, людей є *виробництво* — процес впливів людини на предмети та сили природи і пристосування їх для задоволення певних потреб людей. Матеріальні блага люди створюють не порізно, а спільно, живуть і працюють у суспільстві. І якщо в сучасну епоху люди проникли у свята святих природи — таємницю атомного ядра, але не можуть зберегти людство від жахливих наслідків великого відкриття, то, підкреслював знаменитий фізик, математик Альберт Ейнштейн, наука політика — річ набагато складніша, ніж наука фізика. Отже, політика найважливіший і найяскравіший напрямок якого є вивчення закономірностей економічного життя суспільства.

З моменту виникнення і формування людина, щоб вижити, і діяла активно, пристосовуючись до навколишнього середовища, намагаючись так задовольнити свої життєві потреби, бо відразу людина не одержувала все, що їй необхідно і таким, що можна споживати. Природа, речі, що оточували людину, треба було *перетворювати, пристосовувати*, щоб одержати бажане в необхідній кількості, і там, де жила людина, і тоді, коли їй потрібно. Інакше, щоб досягти життєво важливої мети, потрібне і середовище, де можна жити і діяти, і такий вид діяльності і названо *економікою*. Економічне життя суспільства, як ніяке інше, безпосередньо стосується кожної людини, бо його первинні інтереси — економічні. Як би не суперечило економічне життя духовному початку — перше і природне прагнення людини і суспільства — задоволення матеріальних потреб. Проблема задоволення матеріальних потреб людини обтяжена фундаментальними суперечностями суспільного життя. З одного боку, необмежені потреби, що постійно змінюються і зростають, а з другого, — обмежені ресурси для задоволення матеріальних потреб людини, до того ж розподілені матеріальні блага між регіонами,

---

ПЕРЕДМОВА

Людству знання законів суспільного розвитку давалося і дається важче і трагічніше, ніж законів життя природного. Економіка, економічні відносини становлять основу всього суспільного життя. Ця істина стверджується історією суспільства і усвідомлена більшістю людства. Адже люди, щоб жити, мають добувати їжу, виробляти одяг, взуття, будувати житла, створювати й інші блага і послуги. Усе необхідне для життя і виробництва люди беруть у природи. Люди мають працювати, щоб пристосовувати багатства природи для задоволення своїх потреб та інтересів. Ось чому основою життя, розвитку суспільства, людей є *виробництво* — процес впливів людини на предмети та сили природи і пристосування їх для задоволення певних потреб людей. Матеріальні блага люди створюють не порізно, а спільно, живуть і працюють у суспільстві. І якщо в сучасну епоху люди проникли у свята святих природи — таємницю атомного ядра, але не можуть зберегти людство від жахливих наслідків великого відкриття, то, підкреслював знаменитий фізик, математик Альберт Ейнштейн, наука політика — річ набагато складніша, ніж наука фізика. Отже, політика найважливіший і найяскравіший напрямок якого є вивчення закономірностей економічного життя суспільства.

З моменту виникнення і формування людина, щоб вижити, і діяла активно, пристосовуючись до навколишнього середовища, намагаючись так задовольнити свої життєві потреби, бо відразу людина не одержувала все, що їй необхідно і таким, що можна споживати. Природа, речі, що оточували людину, треба було *перетворювати, пристосовувати*, щоб одержати бажане в необхідній кількості, і там, де жила людина, і тоді, коли їй потрібно. Інакше, щоб досягти життєво важливої мети, потрібне і середовище, де можна жити і діяти, і такий вид діяльності і названо *економікою*. Економічне життя суспільства, як ніяке інше, безпосередньо стосується кожної людини, бо його первинні інтереси — економічні. Як би не суперечило економічне життя духовному початку — перше і природне прагнення людини і суспільства — задоволення матеріальних потреб. Проблема задоволення матеріальних потреб людини обтяжена фундаментальними суперечностями суспільного життя. З одного боку, необмежені потреби, що постійно змінюються і зростають, а з другого, — обмежені ресурси для задоволення матеріальних потреб людини, до того ж розподілені матеріальні блага між регіонами,

країнами, соціальними спільнотами та ін. так, що не можуть не формувати іноді гострі соціальні колізії. Як же вийти з такого становища з найменшими економічними та соціальними затратами, добитися максимальної ефективності? Уникнути перешкод і загострення соціальних колізій можна тільки спираючись у практичній діяльності на знання закономірностей економіки. Економічна дійсність надто багатоманітна, суперечлива і мінлива. І економічна наука не претендує на абсолютно точне, адекватне відображення реальних процесів та взаємозв'язків. Наукові знання досягають істину з певним ступенем наближення, в міру економічних змін уточнюються або відкидаються попередні уявлення, по-новому узагальнюються основні положення і робляться висновки. Наявність різних шкіл і напрямків у економічній науці пояснюється не тільки різними позиціями представників економічних шкіл і напрямків. Неоднозначність поглядів пов'язано з відмінностями в розумінні предмету економічної науки, різними підходами до аналізу економічної дійсності. Різноманітність, відмінність оцінок і висновків обумовлюється і неоднаковою глибиною дослідження проблем економіки, різним ступенем наближення пізнання суті економічних процесів.

Кожна наука має свій предмет. Політична економія і економічна теорія є нині двома відносно самостійними ланками в системі економічних знань, що сформувало людство протягом століть. Але саме поняття *політична економія* появилось на початку XVII ст., *старший* майже на три століття від поняття *економічна теорія* або *економікс*, введений в науковий обіг уже в кінці XIX ст. Відтоді, коли виникли політична економія і економічна теорія, що дещо збігаються за змістом, йшла полеміка з приводу того, що мали вивчати зокрема політична економія і економічна теорія, якими методами пізнання економічних процесів відзначалися кожна з наук. правда, й тепер ще триває полеміка економістів з приводу розмежування політичної економії і економічної теорії, їх предметів, методів і способів вивчення економічних процесів. Всесвітньо відомі історики, філософи, економісти, представники інших професій вважали політичну економію однією з провідних наук. Давньогрецький філософ Цицерон стверджував, що політична економія є величезним досягненням людського розуму, а Марк Твен вважав, що знання політичної економії — першооснова вміння управління державою. Наймудріші люди всіх епох присвячували політичній економії як науці всю велич свого генія, життєвий досвід пізнання. Правда, ще не здійснилось пророцтво Жоржа Сімеона, що настане день, коли політична економія стане очолювати всі науки. Окремі проблеми економічної теорії (вартість, ціна, гроші, податки та ін.) досліджували у своїх працях ще мислителі Стародавньої Греції — Платон та Аристотель. Саме слово *економіка* походить від грецького *oikonomia oisos* — будинок, домашнє господарство і *nomos* — закон і означає *управління господарством*. Сучасне поняття *еконо-*

країнами, соціальними спільнотами та ін. так, що не можуть не формувати іноді гострі соціальні колізії. Як же вийти з такого становища з найменшими економічними та соціальними затратами, добитися максимальної ефективності? Уникнути перешкод і загострення соціальних колізій можна тільки спираючись у практичній діяльності на знання закономірностей економіки. Економічна дійсність надто багатоманітна, суперечлива і мінлива. І економічна наука не претендує на абсолютно точне, адекватне відображення реальних процесів та взаємозв'язків. Наукові знання досягають істину з певним ступенем наближення, в міру економічних змін уточнюються або відкидаються попередні уявлення, по-новому узагальнюються основні положення і робляться висновки. Наявність різних шкіл і напрямків у економічній науці пояснюється не тільки різними позиціями представників економічних шкіл і напрямків. Неоднозначність поглядів пов'язано з відмінностями в розумінні предмету економічної науки, різними підходами до аналізу економічної дійсності. Різноманітність, відмінність оцінок і висновків обумовлюється і неоднаковою глибиною дослідження проблем економіки, різним ступенем наближення пізнання суті економічних процесів.

Кожна наука має свій предмет. Політична економія і економічна теорія є нині двома відносно самостійними ланками в системі економічних знань, що сформувало людство протягом століть. Але саме поняття *політична економія* появилось на початку XVII ст., *старший* майже на три століття від поняття *економічна теорія* або *економікс*, введений в науковий обіг уже в кінці XIX ст. Відтоді, коли виникли політична економія і економічна теорія, що дещо збігаються за змістом, йшла полеміка з приводу того, що мали вивчати зокрема політична економія і економічна теорія, якими методами пізнання економічних процесів відзначалися кожна з наук. правда, й тепер ще триває полеміка економістів з приводу розмежування політичної економії і економічної теорії, їх предметів, методів і способів вивчення економічних процесів. Всесвітньо відомі історики, філософи, економісти, представники інших професій вважали політичну економію однією з провідних наук. Давньогрецький філософ Цицерон стверджував, що політична економія є величезним досягненням людського розуму, а Марк Твен вважав, що знання політичної економії — першооснова вміння управління державою. Наймудріші люди всіх епох присвячували політичній економії як науці всю велич свого генія, життєвий досвід пізнання. Правда, ще не здійснилось пророцтво Жоржа Сімеона, що настане день, коли політична економія стане очолювати всі науки. Окремі проблеми економічної теорії (вартість, ціна, гроші, податки та ін.) досліджували у своїх працях ще мислителі Стародавньої Греції — Платон та Аристотель. Саме слово *економіка* походить від грецького *oikonomia oisos* — будинок, домашнє господарство і *nomos* — закон і означає *управління господарством*. Сучасне поняття *еконо-*

мічна теорія нерозривно пов'язане з *політичною економією*. Відомий американський економіст Поль Самуельсон стверджував, що *економікс* або *політична економія* пройшла багато етапів розвитку, що *економікс* — наука, що вивчає, як люди здійснюють організацію виробництва і споживання, наука про дії, що охоплюють обмінні операції між людьми, наука, що вивчає, як можна удосконалювати суспільство.

Формування, становлення економічної системи, що мала своєю основою складніші ринкові форми зв'язку, сприяло виникненню насущних потреб усвідомленню основних принципів механізму її функціонування і виділення економічних учень у самостійну сферу, галузь знань, що відокремилась від загальніших уявлень про суспільний розвиток — філософії. Правда, в сучасності ще й досі для значної частини населення поняття, категорії: *ринок, ціна, інфляція, безробіття, дефіцит, податки* та ін.— не абстрактні поняття суто економічної теорії (не має значення *політичної економії* або *економікс*), а наповнені глибоким змістом явища, що позначаються на їх повсякденному житті. Чому на сучасному етапі глибоке з'ясування процесів економічного життя стало вимогою повсякденності? Тому що економічне життя відбувається в умовах, коли Україна формує суверенну державу, політичну систему відповідно основам ринкової економіки. Відомо, що ринкову економіку називають вільною економікою. В її ж хитросплетіннях ринкові компоненти, а простіше, кожна людина має розбиратися хоча б елементарно, тому що держава вже не може, та й не зобов'язана забезпечувати населення роботою, гарантувати тверду оплату, житло, стабільні ціни. В умовах ринкової економіки держава має інші функції. Обізнаною в процесах економічного життя має бути людина. Оцінити ж правильно наявну інформацію про ринкові новини, економічний розвиток і прийняти оптимальне рішення на рівні інтуїції не можна, а якщо й можна, то тільки випадково. А рішення потрібно приймати постійно. Як справитись з тяжкою працею, як раціонально розпорядитися накопиченими коштами — віддати численним фірмам, що невідомо як виникли і які впадають в око обіцянками казкових відсотків чи придбати вільно конвертовану валюту? А скільки буває обманутих вкладників фірмами, що лопнули. Скільки в житті виникає різноманітних питань з економіки, по яким потрібно приймати рішення. І рішення оптимальні, ефективні, раціональні. І тут на допомогу приходять знання економічних процесів, знання законів економічного розвитку. Помилка у прийнятті рішень з питань економіки може приректи людей на злидні й негаразди. Фактор ризику — обов'язкова умова підприємницької діяльності. Адже фірма — це люди. І раціональні, ефективні рішення — це і процвітання фірми, це і забезпечення заможного життя людини, це і забезпеченість роботою і заробітками, прибутками. І це не означає, що підприємець має покладатися на інтуїцію і сліпу вдачу, бо є способи, методи, прин-

мічна теорія нерозривно пов'язане з *політичною економією*. Відомий американський економіст Поль Самуельсон стверджував, що *економікс* або *політична економія* пройшла багато етапів розвитку, що *економікс* — наука, що вивчає, як люди здійснюють організацію виробництва і споживання, наука про дії, що охоплюють обмінні операції між людьми, наука, що вивчає, як можна удосконалювати суспільство.

Формування, становлення економічної системи, що мала своєю основою складніші ринкові форми зв'язку, сприяло виникненню насущних потреб усвідомленню основних принципів механізму її функціонування і виділення економічних учень у самостійну сферу, галузь знань, що відокремилась від загальніших уявлень про суспільний розвиток — філософії. Правда, в сучасності ще й досі для значної частини населення поняття, категорії: *ринок, ціна, інфляція, безробіття, дефіцит, податки* та ін.— не абстрактні поняття суто економічної теорії (не має значення *політичної економії* або *економікс*), а наповнені глибоким змістом явища, що позначаються на їх повсякденному житті. Чому на сучасному етапі глибоке з'ясування процесів економічного життя стало вимогою повсякденності? Тому що економічне життя відбувається в умовах, коли Україна формує суверенну державу, політичну систему відповідно основам ринкової економіки. Відомо, що ринкову економіку називають вільною економікою. В її ж хитросплетіннях ринкові компоненти, а простіше, кожна людина має розбиратися хоча б елементарно, тому що держава вже не може, та й не зобов'язана забезпечувати населення роботою, гарантувати тверду оплату, житло, стабільні ціни. В умовах ринкової економіки держава має інші функції. Обізнаною в процесах економічного життя має бути людина. Оцінити ж правильно наявну інформацію про ринкові новини, економічний розвиток і прийняти оптимальне рішення на рівні інтуїції не можна, а якщо й можна, то тільки випадково. А рішення потрібно приймати постійно. Як справитись з тяжкою працею, як раціонально розпорядитися накопиченими коштами — віддати численним фірмам, що невідомо як виникли і які впадають в око обіцянками казкових відсотків чи придбати вільно конвертовану валюту? А скільки буває обманутих вкладників фірмами, що лопнули. Скільки в житті виникає різноманітних питань з економіки, по яким потрібно приймати рішення. І рішення оптимальні, ефективні, раціональні. І тут на допомогу приходять знання економічних процесів, знання законів економічного розвитку. Помилка у прийнятті рішень з питань економіки може приректи людей на злидні й негаразди. Фактор ризику — обов'язкова умова підприємницької діяльності. Адже фірма — це люди. І раціональні, ефективні рішення — це і процвітання фірми, це і забезпечення заможного життя людини, це і забезпеченість роботою і заробітками, прибутками. І це не означає, що підприємець має покладатися на інтуїцію і сліпу вдачу, бо є способи, методи, прин-

ципи діяльності. Що обумовлюють оптимальні межі ризику? Такі питання вирішуються на мінімальному рівні, їх вивчає саме *мікроекономіка* — розділ економічної теорії. Але є й інший рівень, проблеми якого належать до *макроекономіки*, що вивчає закони, що стимулюють суспільне виробництво, якою має бути державна політика зайнятості, цін і прибутків, причини інфляції, безробіття, методи і способи досягнення стабільності у розвитку економіки.

Видання підготовлене колективом учених з Харкова, Києва, Сум, Чернігова та ін. Може використовуватись не тільки студентами вищих навчальних закладів, а й учнями середніх шкіл, а також тими, хто самостійно вивчає економічну теорію. У підручнику висвітлено основні концепції політичної економії й економікс (мікроекономіки, макроекономіки), викладено альтернативні погляди переходу України, інших країн до ринкової економіки. Практична функція економічної теорії полягає в науковому осмисленні економічних процесів, що відбуваються в Україні, країнах Співдружності незалежних держав, узагальнення досвіду країн Східної і Західної Європи стосовно формування багатоскладової економіки. Не претендуючи на оригінальність, автори обрали таку структуру підручника, що передбачає системне висвітлення основних положень економічної теорії.

Авторський колектив готовий із вдячністю прийняти дружню критику і побажання поліпшення підручника.

ципи діяльності. Що обумовлюють оптимальні межі ризику? Такі питання вирішуються на мінімальному рівні, їх вивчає саме *мікроекономіка* — розділ економічної теорії. Але є й інший рівень, проблеми якого належать до *макроекономіки*, що вивчає закони, що стимулюють суспільне виробництво, якою має бути державна політика зайнятості, цін і прибутків, причини інфляції, безробіття, методи і способи досягнення стабільності у розвитку економіки.

Видання підготовлене колективом учених з Харкова, Києва, Сум, Чернігова та ін. Може використовуватись не тільки студентами вищих навчальних закладів, а й учнями середніх шкіл, а також тими, хто самостійно вивчає економічну теорію. У підручнику висвітлено основні концепції політичної економії й економікс (мікроекономіки, макроекономіки), викладено альтернативні погляди переходу України, інших країн до ринкової економіки. Практична функція економічної теорії полягає в науковому осмисленні економічних процесів, що відбуваються в Україні, країнах Співдружності незалежних держав, узагальнення досвіду країн Східної і Західної Європи стосовно формування багатоскладової економіки. Не претендуючи на оригінальність, автори обрали таку структуру підручника, що передбачає системне висвітлення основних положень економічної теорії.

Авторський колектив готовий із вдячністю прийняти дружню критику і побажання поліпшення підручника.